I. AKMENS IR BRONZOS AMŽIŲ PAMINKLAI

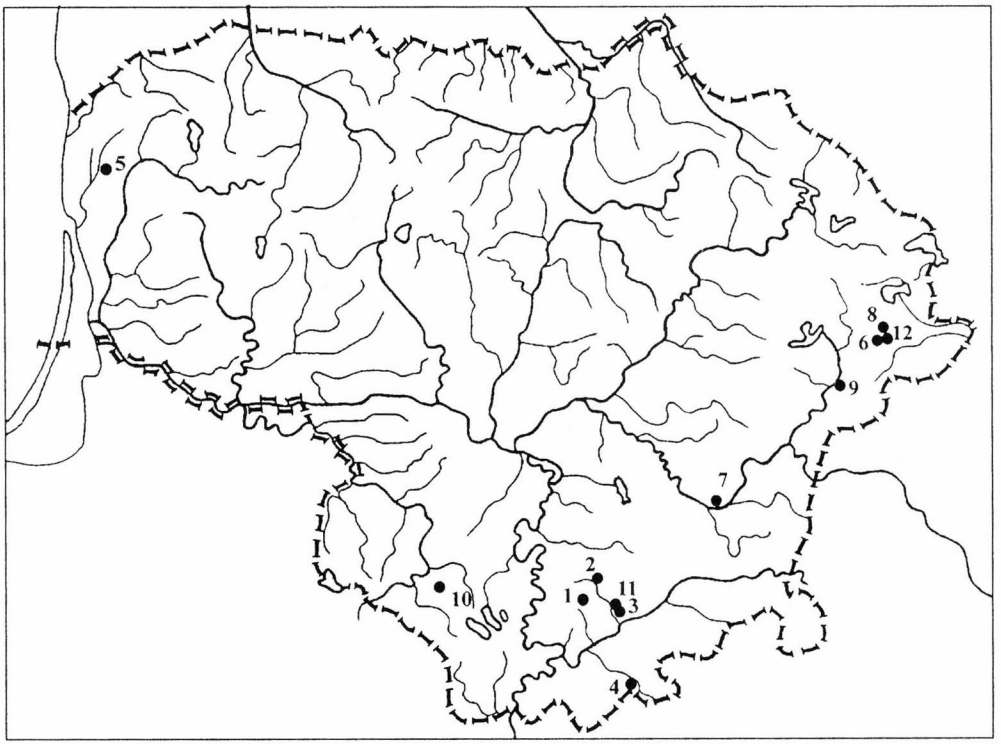

1 pav. Akmens ir bronzos amžių paminklai:
Fig. 1. Monuments of Stone and Bronze Ages:

1 – Daugai, 2 – Einoronys, 3 – Glūkas, 4 – Karaviškės, 5 – Kašučiai, 6 – Kretuonas, 7 – Pasieniai, 8 – Rėkučiai, 9 – Sudota, 10 – Turlojiškė, 11 – Varėnė, 12 – Žemaitiškė.

KRETUONO 1-OJI GYVENVIETĖ

Algirdas GIRININKAS

Kretuono 1-oji gyvenvietė yra Švenčionių r., Švenčionėlių sen., Reškutėnų kaime, R Kretuono ežero pakrantėje, ties anksčiau į ežerą tekėjusio ir melioracijos metu tiesinto upelio žiotimis. Gyvenvietė yra 1300 m į ŠV nuo Reškutėnų kaimo pagrindinio kelio ir 200 m nuo keliuko, vedančio iš Reškutėnų į vandens perpylimo stotį, posūkio.

Gyvenvietės tyrinėjimai pradėti 1978 m. ir su nedidelėmis pertraukomis tęsiami iki šiol. Iki 2001 m. bendras ištirtas gyvenvietės plotas buvo 3196 m^2. Ankstesnių tyrinėjimų metu buvo nustatyta, kad šioje gyvenvietėje neolito ir bronzos amžiuje buvo apsistota daug kartų. Daugiausia įvairių laikotarpių gyventojų pėdsakų užfiksuota šiauriniame tyrinėtos gyvenvietės sektoriuje, ant vyraujančios smėlėtos kalvos, dešiniajame upelio krante. Šių metų pagrindinis tyrimų tikslas buvo ištirti plotą, esantį netoli 1980 m. aptikto „kapo urnoje“, tikintis rasti su šiuo objektu susijusių radinių bei patikslinti tos vietos gyvenvietės stratigrafinius duomenis. Tyrinėtas plotas apėmė smėlio kalvos, ištįsusios ŠV–PR kryptimi, rytinį pakraštį.

Gyvenvietės šiaurinio sektoriaus ŠR dalyje buvo tiriamas XIV plotas, kuris siekė 20 m^2 (2 pav.). Plotas buvo tiramas į Š nuo IV ir į R nuo IX plotų. Nuėmus velėną, visame tyrinėtame plote atsidengė tamsus durpžemis, kurio storis siekė nuo 20 iki 30 cm. Visas šis sluoksnis prieš 16 metų buvo perartas pelkiniu plūgu ir dar dabar yra išlikusios aiškios arimo vagos R–V kryptimi. PV tyrinėto ploto dalyje, po durpžemiu vietomis buvo nestoras įvairių atspalvių: balkšvo, gelsvo ir rusvo (geležingo) smėlio sluoksnis, siekęs 7–10 cm. Įvairių atspalvių smėlis susiformavo gamtiškai, buvo suplautas. Po smėliu buvo ežerinis šlynas. Likusioje ploto dalyje durpžemis buvo susiformavęs tiesiog virš šlyno. Maišyto durpžemio sluoksnis su balkšvu smėliu ir šlynu siekė 12–25 cm storį. Tyrinėtame plote, palei smėlėtos kalvelės šlaitą išryškėjo keli durpžemio sluoksnio pagilėjimai, į kuriuos buvo priplauta nemažai keramikos ir titnaginių dirbinių. Centrinėje ploto dalyje buvo 210x150 cm skersmens įduba, kurioje buvo priplauta durpžemio maišyto su smėliu.

Stratigrafiniu būdu išskirti atskirų sluoksnių nebuvo įmanoma. Per visą durpžemio storį, įskaitant kontaktinius maišytus sluoksnius, radiniai buvo susimaišę. Gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje buvo aptiktos 539 puodų šukės. Ankstyviausio laikotarpio Narvos kultūrai priklausančių puodų šukių su grūstomis kriauklėmis molio masėje aptikta ežerinio šlyno paviršiniame sluoksnyje. Tam pačiam ankstyviausiam gyvenvietės laikotarpiui priklauso ir plonasienės puodų šukės, puoštos smulkiomis apvaliomis duobutėmis. Viduriniajam neolitui galima būtų priskirti puodus, kurių molio masėje yra augalinių priemaišų. Jų sienelės išorinėje pusėje puoštos apvalių duobučių įspaudų eilutėmis ir šukiniais įspaudais, išdėstytais atskirais ploteliais horizontaliomis eilutėmis. Aptiktos kelios puodų

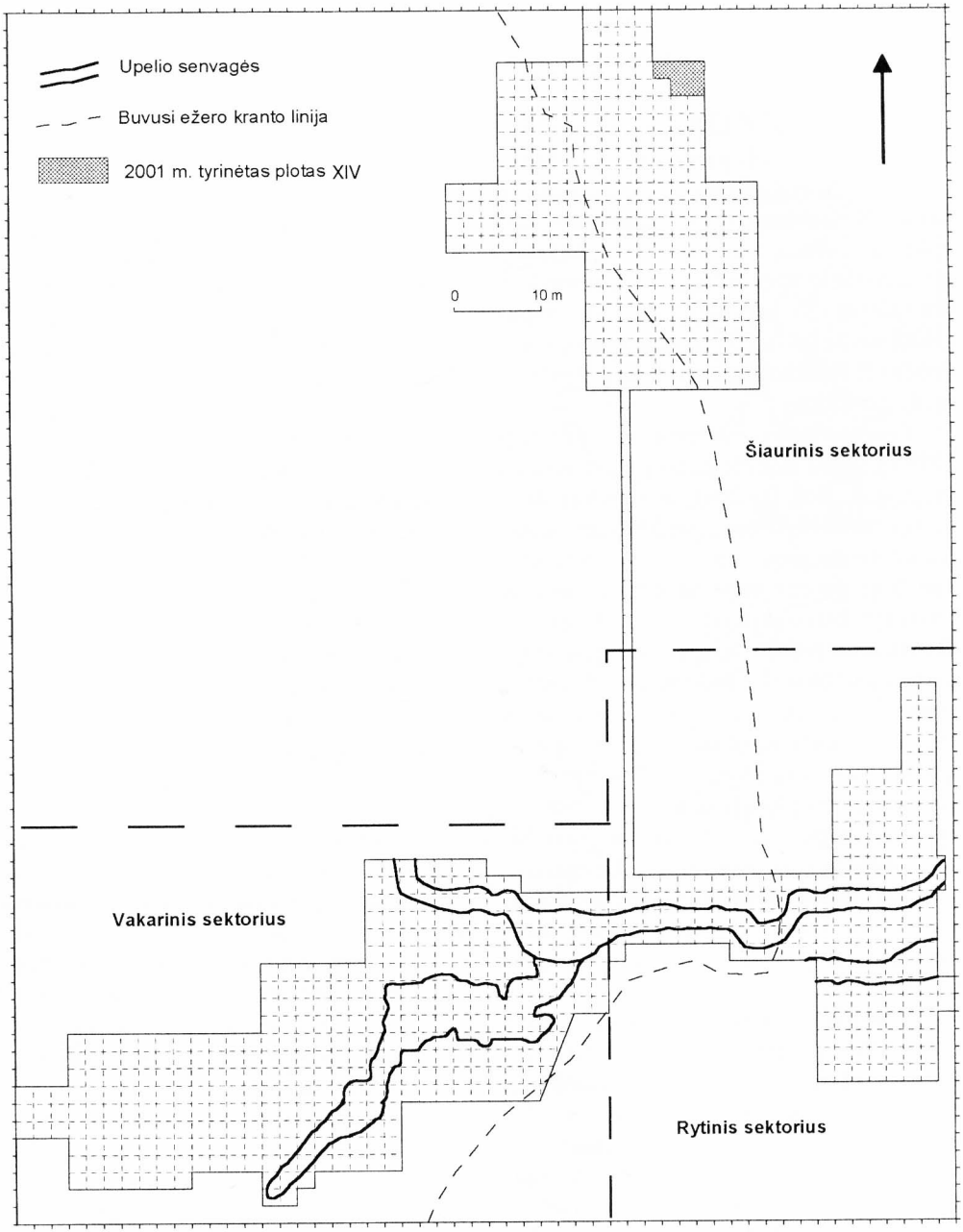

2 pav. Kretuono 1-osios gyvenvietės tyrimų planas. *Dž. Brazaičio brėž.*
Fig. 2. Kretuonas 1 site situation.

šukės, puoštos pailgais įspaudėliais ir virvučių įspaudais, kurie yra būdingi Kretuono 1D ir Žemaitiškės 2-osios gyvenviečių keramikai. Pastarųjų puodų molio masėje yra daug grūstų sraigių. Aptikta ir Šukinės-duobelinės keramikos kultūrai priklausančių puodų šukių. Rastos kelios puodų šukės, kurios, sprendžiant pagal molio masę, galėjo priklausyti Kretuono 1-ojoje gyvenvietėje 1980 m. aptiktai urnai. Tai puodas, kurio sienelės nežymiai brūkšniuotu paviršiumi, o kaklelio pakraštys nežymiai atloštas į išorę. Rasta puodo šukė, priklausanti Rutulinių amforų kultūrai. Bronzos amžiui galima priskirti puodus, kurie puošti horizontalių virvučių įspaudais, o jų kaklelis ryškiai profiliuotas su nusklembta į išorę briauna. Aptikta X a. datuojamos keramikos. Narvos kultūrai priskiriama keramika (295 vnt.) koncentravosi centrinėje ir vakarinėje tirto ploto dalyje. Šukinė-duobelinė keramika koncentravosi pietinėje ir vakarinėje ploto dalyje. Jos aptikta 13 vnt. Rutulinių amforų kultūrai priskirtina viena puodo šukė, bronzos amžiui – 53 vnt. ir X a. – 177 vnt.

Titnaginiai dirbiniai, kurių aptikta 460 vnt., koncentravosi viršutinėje durpžemio dalyje. Tipologiniu požiūriu titnago inventorius labai įvairus, tačiau visus dirbinius susieti su keramika neįmanoma. Gyvenvietėje aptikti lancetai, mikrorėžtukas gali būti siejamas su ankstyvojo ar viduriniojo neolito keramika, o su Šukinės-duobelinės keramikos kultūra sietinas rombinis plokščiai retušuotas strėlės antgalis. Plokščiai retušuoti peiliai, trikampiai antgaliai gali būti siejami su vėlyvojo neolito ir bronzos amžiaus keramika.

XIV plote buvo aptikti akmeninių kirvelių gludintu paviršiumi fragmentai, kaulinio dirbinio dalis ir sudedamojo meškerės kabliuko kotelis, molio plastikos ir molinių verpstukų fragmentai.

SETTLEMENT KRETUONAS I

In 2001 the LIH expedition excavated the area of 20 m^2 in the ancient settlement Kretuonas I. Excavated area 14 was explored. The habitation layer 50–55 cm thick contained one pit. Totally 539 potsherds, 460 flint artefacts, 2 bone artefacts and 3 clay artefacts were uncovered. The settlement was inhabited in the Neolithic – Bronze Ages and the 10th century A.D.

NAUJI AKMENS AMŽIAUS PAMINKLAI VARĖNOS RAJONE

Algirdas GIRININKAS

Archeologinių tyrimų duomenimis, dešinioji Nemuno pakrantė ir Lateżerio apyežeris (Varėnos r.) iki šiol nebuvo intensyviai žvalgyti. Šiems akmens amžiaus archeologiniams žvalgomiesiems tyrinėjimams buvo pasirinktas Lateżerio apyežeris, Grūtos ir Mašnyčios upelių baseinai.

Tyrinėjimai Lateżerio apyežeryje

Lateżerio ežeras yra 8 km į PR nuo Druskininkų. Ežeras rininis, jo krantai vingiuoti. Ant aukštų jo krantų buvo aptiktos trys radimvietės ir trys gyvenvietės.

Lateżerio 1-oji radimvietė yra ŠR ežero pusėje prie Kauno medicinos akade-